

شماره: ۷۰/۲۷۰۵۱
تاریخ: ۹۵/۴/۱۴
پیوست:

دانشگاه آزاد اسلامی

سازمان مرکزی

بخشنامه به رئیسان واحدهای مراکز استان (دبیران هیأت‌های امنای استان‌ها)، واحدهای جامع مستقل،
رئیسان واحدها و مراکز آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی

موضوع: شیوه‌نامه اجرایی آئین‌نامه مالکیت فکری (معنوی) دانشگاه آزاد اسلامی
معاونت پژوهش و فناوری

پیرو بخشنامه شماره ۹۴/۷۰/۲۵۹۰۸ مورخ ۱۳۹۴/۰۴/۲۱ و با عنایت به مصوبه "کمیسیون تخصصی پژوهش و فناوری هفتادمین اجلاس مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی" مبنی بر تایید "شیوه‌نامه اجرایی آئین‌نامه مالکیت فکری دانشگاه آزاد اسلامی"، به پیوست شیوه‌نامه یاد شده فرستاده می‌شود. بدیهی است از این پس نحوه و مراحل بررسی موارد مرتبط با حوزه مالکیت فکری مطابق با آئین‌نامه مربوط و شیوه‌نامه پیوست باید انجام شود و مسئولیت حسن اجرا و نظارت بر آن به عهده رئیسان واحدها و مراکز آموزشی است.

شایان گفتن است، به منظور داشتن نگاهی کامل‌تر و جامع‌تر به موضوع مالکیت فکری، دست اندرکاران اجرایی می‌توانند پیشنهادها و نظرات اصلاحی خود را از طریق شورای پژوهش و فناوری استان به این معاونت ارسال کنند. شورای پژوهشی هر استان نیز موظف است موارد فرستاده شده را دریافت و پس از تایید قابلیت طرح آن، به این معاونت بفرستد.

با آرزوی توفیق الهی

ابراهیم واشقانی فراهانی

معاون پژوهش و فناوری دانشگاه آزاد اسلامی

شیوه نامه اجرایی آئین نامه مالکیت فکری (معنوی) دانشگاه آزاد اسلامی

مقدمه:

یکی از بایدهای توسعه دانش و فناوری و نهادینه‌شدن سرمایه‌های فکری فراهم نمودن زیر ساخت حقوقی آن است. کشورها به دو دلیل اصلی قوانینی را برای حمایت از مالکیت فکری وضع می‌کنند. اول، بیان قانونی حقوق معنوی و اقتصادی افراد خلاق در ارتباط با آنچه که خلق می‌کنند و حقوق عموم برای دسترسی به دستاورد این افراد. دوم، توسعه و ترویج خلاقیت‌ها و گسترش کاربست نتایج آن‌ها و نیز تشویق تجارت منصفانه که در رشد اقتصادی و اجتماعی مؤثر خواهد بود.

حمایت قوی و مؤثر از حقوق مالکیت فکری سنگ بنایی است برای ایجاد سرمایه‌گذاری سالم در تحقیقات، علم و فناوری که یک رشته مزایای بلند مدت اقتصادی به دنبال دارد.

این شیوه‌نامه اجرایی پیرو "آئین‌نامه مالکیت فکری (معنوی) در دانشگاه آزاد اسلامی" بر پایه سندهای بالادستی و سیاست‌های کلان توسعه دانش و فناوری در کشور و دانشگاه آزاد اسلامی تدوین شده است.

ماده ۱: تعاریف و مفاهیم

۱-۱- ایده: تفکری که به رشته تحریر درآمده است و از عملیات ذهن بر محسوسات پدید می‌آید.

۱-۲- اثر: عبارت است از هرگونه آفریده ادبی و هنری که در آن، افکار و احساسات به شیوه‌ای اصیل ارائه شده باشد.

۱-۳- اثر ادبی: هرگونه اثری است که در قالب کلمات یا اعداد، خواه به صورت نوشتاری یا گفتاری ارائه شده است جز اثر دیداری و شنیداری:

۱-۴- اصیل: عبارت است از هر آن چه که بدون تقلید از دیگری، از خلاقیت خود پدیدآورنده ناشی شده باشد. هر چند از لحاظ موضوع یا محتوی جدید نباشد.

۱-۵- خلاقیت: توانایی تولید ایده‌ها و راه‌حل‌های متعدد، جدید و مناسب برای حل مسائل و مشکلات:

۱-۶- خلاق: خلاقیت یک پدیده ذهنی است و فرد خلاق کسی است که فکر و ایده‌ی جدیدی دارد و به دنبال روش جدیدی برای هر موضوع است. به عنوان مثال یک فرد عادی در هنگام روبرویی با شیشه کثیف خودرو به این فکر می‌افتد که شیشه را تمیز کند. ولی فرد خلاق ممکن است به این فکر افتد که چگونه می‌توان شیشه‌ی تولید کرد که کثیف نشود. در اینجا فرد خلاق به دنبال راه تازه برای یک مشکل است.

۱-۷- اختراع: اختراع در قوانین اکثر کشورها تعریف نشده است. از دیدگاه برخی اختراع یک ایده نوین است که راه عملی برای یک مشکل مشخص در زمینه فناوری ارائه می‌دهد. بعضی «اختراع» را راه حل جدید برای حل یک مشکل مشخص در زمینه فناوری دانسته‌اند. قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ایران مصوب ۱۳۸۶، اختراع را این گونه تعریف کرده است: "اختراع نتیجه فکر فرد یا افراد است که برای اولین بار فرایند یا فرآورده‌ای خاص را ارائه می‌کند و مشکلی را در یک حرفه، فن، فناوری، صنعت و مانند آنها حل می‌نماید. در تعریفی جامع‌تر، محصول یا فرآیندی است که راه نوینی را جهت انجام کاری ارائه می‌دهد یا راه حل فنی جدیدی را برای حل مشکلی پیشنهاد می‌کند."

۱-۸- اکتشاف: پدیدار کردن پدیده‌ای که وجود داشته ولی تا زمان کشف و ثبت در مراجع قانونی موجود بودن آن مشهود و یا درک نشده باشد.

۱-۹- نوآوری (Innovation): نوآوری یعنی تبدیل اختراع به محصول یا فرآیند بازار پسند. به عبارت دیگر نوآوری بهره‌برداری موفقیت‌آمیز از ایده‌های نو است.

۱-۱۰- مالکیت فکری (Intellectual Property=IP): در معنای کلی عبارت است از حقوق قانونی حاصل از فعالیت ذهنی و فکری در زمینه های صنعتی، علمی، ادبی و هنری؛

حقوق مالکیت فکری به دو بخش مالکیت صنعتی و مالکیت ادبی و هنری تقسیم می شود.

۱-۱۰-۱- مالکیت صنعتی (Industrial Property): مالکیت صنعتی دربرگیرنده اختراعات، طرحهای صنعتی، علائم تجاری و خدماتی، نامهای تجاری، نشانه های جغرافیایی مبدأ کالا و حمایت علیه رقابت غیر منصفانه است.

۱-۱۰-۱-۱- طرحهای صنعتی (Industrial Designs): طرح صنعتی جنبه تزئینی یا زیبایی شناسی کالا را نشان می دهد. طرح می تواند شامل خصوصیات سه بعدی مثل شکل کالا یا خصوصیات دوبعدی مانند الگوها، خطوط و رنگ باشد.

۱-۱۰-۱-۲- علائم جغرافیایی (Geographical Indications): علامت جغرافیایی نشانه ای است برای کالاهایی که مبدا جغرافیایی ویژه ای دارند و دارای کیفیت یا اعتباری هستند که ناشی از خاستگاه آنهاست.

۱-۱۰-۱-۳- علائم تجاری-خدمات (Trade & Service Marks): علامت تجاری نشانه شاخصی است که معرف کالاها یا خدمات معین ایجاد شده توسط شخص یا شرکت خاصی است.

۱-۱۰-۱-۴- اختراع ثبت شده (Patent): براساس تعریف سازمان جهانی مالکیت فکری، پتنت حق انحصاری است که در قبال اختراع انجام شده به مخترع یا نماینده قانونی او اعطا (grant) می شود. پتنت حمایت قانونی از اختراع را برای دارنده آن تأمین می کند. این حمایت برای مدت محدودی (حداکثر بیست سال) در ازای افشای جزئیات اختراع برای عموم، اعطا می شود. همچنین باید توجه نمود که پتنت مجوز تولید محصول اختراعی نیست بلکه تنها دیگران را از تولید آن باز می دارد.

* ضرورت نظام پتنت چیست؟

نظام ثبت اختراع با شناساندن افراد خلاق و فراهم ساختن امکان بهره برداری مادی از اختراعات بازارپسند آنها موجبات تشویق آنان را فراهم می سازد. این تشویقها فرهنگ نوآوری را توسعه داده و بسترساز ارتقای مستمر کیفیت زندگی بشر است.

۱-۱۰-۱-۵- مقصود از حق تقدم چیست (Priority)?

حق تقدم، حق اولیوی است که به موجب معاهده پاریس، که اکثر کشورها از جمله ایران عضو آن هستند، به اتباع کشورهای عضو این معاهده اعطا شده است. به موجب این حق، چنانچه فردی اظهار نامه ثبت اختراع خویش را در یکی از کشورهای عضو معاهده پاریس و از جمله کشور متبوع خود ارائه نموده باشد، ظرف مهلت ۱۲ ماه از تاریخ ثبت تقاضانامه، می تواند در دیگر کشورهای عضو نیز تقاضای ثبت اختراع خویش را بکند و در این مدت نسبت به دیگر افراد دارای حق اولویت است. به این معنا که دیگر افراد نمی توانند ظرف مهلت یاد شده اختراع وی را به نام خود در سایر کشورها به ثبت برسانند، البته در صورتی که وی تقاضای ثبت اختراع را ظرف مهلت ۱۲ ماهه در کشورهای مورد نظرش بکند. بنابراین چنانچه مخترع منقضی ثبت اختراع خویش در سطح بین المللی باشد، باید ظرف مهلت یکساله از تاریخ تقاضانامه ثبت اختراع در داخل نسبت به ثبت بین المللی آن اقدام کند.

۱-۱۰-۱-۶- اختراعات کوچک (Utility Models): بطور کلی، اختراع کوچک اختراعی است که تمام الزامات قابلیت ثبت اختراع را ندارد ولی دارای استفاده صنعتی است. هدف از شمول اختراعات کوچک در نظام مالکیت فکری بعضی از کشورها، پرورش و مراقبت از نوآوری های درون زاد بخصوص در کسب و کارهای کوچک و متوسط و در بین اشخاص حقیقی است.

۱-۱۰-۱-۷- شرایط عمومی ثبت اختراع:

* نو باشد (novelty): اختراع باید دارای مشخصه جدیدی باشد که سابقه آن مشخصه در دانش و زمینه فنی مربوط به آن اختراع پیش بینی نشده باشد. به این دانش موجود در اصطلاح Prior Art اطلاق می شود.

* دارای گام ابتکاری باشد (inventive step): اختراع باید افزون بر نو بودن، ارتقای قابل توجهی را در حیطه خود موجب شود بطوری که استنتاج آن توسط فردی با دانش متوسط در آن زمینه امری بدیهی محسوب نشود. به عبارت دیگر راه حل فنی را که اختراع برای حل مشکل پیشنهاد می کند، باید نسبت به سایر راه حل های احتمالی موجود، مزیت قابل توجهی داشته باشد. در واقع اختراع باید بتواند در حیطه خود مشکلی را از مشکلات موجود که هنوز راه حلی ندارد، حل کند تا دارای گام ابتکاری باشد.

* فایده عملی داشته باشد (practical use): اختراع نباید صرفاً تئوریک و نظری باشد بلکه باید قابلیت استفاده عملی و تولید در صنعت را داشته باشد.

* مشمول موارد غیر قابل ثبت نباشد (Unpatentable Subject Matter): افزون بر سه شرط یاد شده در بیشتر کشورها قوانینی وجود دارد که به موجب آنها نمی توان بعضی اختراعات را در آن سرزمین به ثبت رساند.

۱-۱۰-۸- استثنائات غیر قابل ثبت اختراع در ایران:

برخی مقولات به طور کلی از ثبت به عنوان یک اختراع مستثنی می شوند و این قوانین داخلی هر کشوری است که تعیین می کند کدام موارد از ثبت شدن به عنوان یک اختراع استثناء شده اند، به طور کلی از ثبت نوآوری هایی که منافعی عفت و نظم عمومی (Public Order) جامعه است و یا امنیت عمومی را تهدید می کند در همه کشورها ممانعت می شود. اما به طور دقیق تر برای دست یافتن به پاسخ این پرسش که کدام اختراعات قابل ثبت نیست، باید قوانین کشور مورد نظر را بررسی کرد. قانون ثبت اختراعات علائم تجاری و طرح های صنعتی ایران مصوب ۹۸۶ در ماده ۴ خود این استثنائات را این گونه نام برده است:

* کشفیات، نظریه های علمی، روش های ریاضی و آثار هنری؛

* طرح ها و قواعد یا روش های انجام کار تجاری و سایر فعالیت های ذهنی و اجتماعی؛

* روش های تشخیص و معالجه بیماری های انسان یا حیوان؛

* منابع ژنتیک و اجزای تشکیل دهنده آنها و همچنین فرآیندهای بیولوژیک تولید آنها؛

* آنچه پیش هنگام در فنون و صنایع پیش بینی شده باشد. این استثناء در مقابل شرط جدید بودن است.

۱-۱۰-۹- انواع نظام های ثبت اختراع در دنیا:

به طور کلی در دنیا دو نوع نظام برای ثبت اختراع وجود دارد:

۱- نظام اعلامی (Registration)

۲- نظام بررسی ماهیتی (Examination)

باید توجه داشت که نظام ثبت اختراع در یک کشور، به صورت مطلق یکی از دو نظام یاد شده نیست و ممکن است سیستم ثبت اختراع در آن کشور، در برخی از حوزه های فناوری به صورت اعلامی و در این نظام درستی ادعای مخترع از نظر ماهوی که و پیش پذیرفته، بررسی خاصی در این خصوص می شود. به شرط عدم سابقه ثبت اختراع به ثبت می رسد) و در بعضی دیگر از حوزه ها به شکل تحقیقی یا اثباتی در این نظام، برای ثبت اختراع افزون بر شرط عدم سابقه ثبت، درستی ادعای مخترع از نظر ماهوی بررسی دقیق می شود) باشد. مثلاً کشور ایالات متحده با توجه به اینکه از یک نظام ثبت اختراع بسیار دقیق و پیچیده برخوردار است از سیستم تحقیقی و اثباتی در تمامی حوزه های فناوری بهره می گیرد.

شایان گفتن است که نظام ثبت اختراع در کشور ما به صورت اعلامی است و انجام استعلام از یکی از دانشگاه ها یا مراجع منطقه ای بیانگر تحقیقی و اثباتی بودن نظام نیست.

در کلیه کشورهای دنیا نخستین توصیه ای که به یک مخترع می شود آن است که پیش از آن که اختراع خویش را در کشورهای دیگر به ثبت رساند، باید برای ثبت آن در کشور متبوعش اقدام کند.

۱-۱۰-۱-۱- نحوه ثبت اختراع در ایران:

متقاضیان ثبت اختراع در کشور جمهوری اسلامی ایران باید به پایگاه اطلاع رسانی اداره کل مالکیت صنعتی مراجعه و نسبت به ثبت اظهارنامه اختراع اقدام نمایند.

هر شخصیت حقیقی یا حقوقی که مدعی ابداع محصول صنعتی جدید باشد و یا وسیله ای جدید یا راه و روشی را برای بدست آوردن یک نتیجه یا محصول صنعتی کشف کند، می تواند اختراع خود را ثبت و گواهی ثبت اختراع دریافت کند.

۱-۱۰-۱-۱۱- مراحل ثبت اختراع در ایران:

ادارات ثبت اختراع از یک الگوی مشابه برای ثبت اختراع پیروی می کنند که مراحل آن به شرح زیر است:

۱- بررسی شکلی: در این مرحله تمام اسناد از لحاظ کمی بررسی می شود. کلیه الزامات اداری در این مرحله باید رعایت شود (مانند داشتن شرح اختراع، تکمیل فرمهای مربوطه و ...).

۲- جستجو: در بیشتر کشورها، اداره اختراعات، جستجویی در سابقه طرح انجام می دهند تا سابقه افشای آن مشخص شود.

۳- بررسی ماهوی: هدف از بررسی ماهوی اطمینان یافتن از رعایت الزامات مربوط به قابل ثبت بودن تقاضانامه است. البته این کار در همه کشورها انجام نمی شود ولی ایران جزو کشورهایی است که طبق قانون و آیین نامه اجرایی مصوب سال ۱۳۸۶، بررسی ماهوی نیز در آن انجام می شود.

۴- انتشار آگهی: بطور کلی ادارات ثبت اختراع بلافاصله پس از ثبت، آگهی ثبت آن را منتشر می کنند.

۵- ثبت: اگر فرایند بررسی نتیجه مثبت داشته باشد، اداره ثبت، اختراع را ثبت و گواهی ثبت اختراع را به متقاضی ارائه می کند.

۱-۱۰-۱-۱۲- مدارک لازم برای ثبت اختراع در ایران:

۱- فرم های مربوط به ثبت اختراع (اظهارنامه): فرمهای اظهارنامه از طریق وبگاه سازمان ثبت اسناد و املاک کشور به آدرس www.sabt.gov.ir قابل دسترسی است. این اظهارنامه ها در سه نسخه تهیه و توسط متقاضی تکمیل و امضا می شود. این فرمها باید به زبان فارسی و به صورت تایپ شده تهیه و تنظیم شوند و در شرایطی که متقاضی نتواند فرمها را به زبان فارسی برگرداند باید متن کامل آن را به زبان انگلیسی یا فرانسه تهیه و خلاصه ای از طرح را به زبان فارسی تهیه کند. از آنجایی که فرمهای اظهارنامه محل کافی برای درج کلیه موارد خواسته شده را ندارد بنابراین مراتب به صورت پیوست به اظهارنامه الصاق می شود.

۲- شرح فنی اختراع (توصیف اختراع): متقاضی ثبت در ایران باید مورد اختراع خود را در برگه های A4 بطور کامل و با درج تمامی جوانب شرح دهد و سپس آن را در سه نسخه تهیه و به اظهارنامه پیوست کند.

شرح اختراع طبق استاندارد زیر تهیه شود:

الف: عنوان اختراع ب: دانش قبلی مربوط ج: ارزیابی دانش قبلی د: افشای اختراع

ه: ارائه راه انجام اختراع و: تأثیرات سودمند اختراع ز: ادعاها ح: چکیده ط: اشکال

۳- نقشه های اختراع: هدف از تهیه این نقشه ها این است که شرح فنی اختراع یا توصیف اختراع بیشتر قابل فهم باشد. از نقشه، سه نسخه تهیه و به اظهارنامه پیوست می شود.

در ترسیم نقشه ها باید این نکات رعایت شود:

۱- در یک روی صفحه کاغذ در قطع A4، با خطوط پر رنگ و یکدست مشکی و غیر رنگی کشیده شود و در رسم آنها بهتر است از ابزارهای فنی نقشه کشی یا نرم افزار مناسب استفاده و حداکثر حاشیه برگه ها به ترتیب از بالا ۰/۲، از چپ ۰/۱، از راست ۰/۲ و از پایین ۱ سانتیمتر باشد؛ ۲- وضوح و شفافیت نقشه ها به نحوی باشد که امکان تصویر یا تصویر برداری آن میسر شود؛ ۳- تمام عناصر نقشه یا نمودار دارای مقیاس یکسان باشد، مگر آنکه برای فهم اختراع برجسته نمودن بخش خاصی از نقشه یا نمودار ضروری

باشد؛ ۴- تا حد امکان به صورت عمودی در صفحه قرار گیرد؛ ۵- اعداد، حروف و نشانه ها به طور روشن درج شده و خوانا باشند؛ ۶- هیچ توضیحی نباید روی نقشه ها وجود داشته باشد مگر در مورد جدول ها و نمودارها؛ ۷- چنانچه کار یک فرآیند است، بلوک دیاگرام کار باید ترسیم شود.

اگر موضوع مورد ادعای اختراع یک فرآیند یا الگوریتم صنعتی باشد مراحل فرآیند به صورت بلوک دیاگرام به عنوان نقشه باید ارائه شود و همچنین اگر موضوع مورد ادعای اختراع سنتز شیمیایی باشد، فرمولاسیون (ترکیبات با ذکر نسبت مواد ترکیبی) به عنوان نقشه باید ارائه شود.

۴- ادعای نامه: در این قسمت متقاضی ثبت اختراع توضیحاتی در رابطه با چگونگی اختراع خود بیان می کند. یعنی این که اختراع انجام شده چه مشکلی را حل می کند و چه راه حل جدیدی را ارائه می دهد. در این قسمت متقاضی باید سه شرط ثبت اختراع یعنی جدید بودن، ابتکاری بودن و صنعتی بودن مورد اختراع خود را به طور کامل توضیح دهد و همچنین میزان حمایت ناشی از حق ثبت اختراع را مشخص کند. ادعای مخترع باید در سه نسخه تهیه و به امضای خود شخص یا وکیل قانونی او برسد و به اظهارنامه پیوست شود.

۵- روگرفت شناسنامه مخترع یا مخترعین؛

۶- روگرفت کارت ملی؛

۷- قبض صندوق اداره کل ثبت شرکت ها و مالکیت صنعتی حاکی از پرداخت وجوه لازم.

۱-۱-۲- مالکیت ادبی و هنری: حق پدید آورنده آثار ادبی، هنری و علمی در نامیده شدن اثر به نام او و نیز حق انحصاری وی در تکثیر، تولید، عرضه، اجرا و بهره برداری از اثر خود است.
مالکیت ادبی و هنری خود شامل دو بخش است:

۱) حقوق پدید آورندگان اصلی آثار هنری و ادبی؛

۲) حقوق جانبی (Neighboring Right): منظور از حقوق جانبی یا حقوق مجاور که در مورد آثار سینمایی، موسیقایی و اجراها مصداق پیدا می کند، در حقیقت حقوق تهیه کنندگان، کارگردانان، بازیگران، نوازندگان، خوانندگان و استدیوهای ضبط و تولیدکنندگان این دسته از آثار است.

۱-۱-۲-۱- آثار مورد حمایت مالکیت ادبی هنری:

* آثار نوشتاری: مانند کتاب، رساله، جزوه و نمایشنامه، شعر، اثر موسیقی (پیش از اجرا و بر روی صفحه کاغذ) و همچنین ترجمه، اقتباس و تلخیص؛

* آثار گفتاری و شنیداری: مانند آثار رادیویی و تلویزیونی و آثار موسیقی و صوتی؛

* اثر سینمایی؛

* آثار تجسمی: مانند مجسمه سازی، سفالگری، خوشنویسی، عکاسی، گرافیک، معماری و صنایع دستی؛

* اثر فنی: که جنبه ابداع و ابتکار داشته باشد. مثل نرم افزارهای رایانه ای.

شرایط لازم برای بهره مندی از حمایت مالکیت ادبی و هنری

۱-۱-۲-۲- شرایط اثر مورد حمایت:

* اصالت: اصالت و ابتکار غیر از نو و جدید بودن است، اگر پدید آوردن اثری قبل از اثر دیگر باشد اما به طور جداگانه و مستقل تهیه شده باشد، اگر آن دو اثر دارای تشابه های زیادی نیز باشند، هر دو مورد حمایت قرار می گیرند.

* مشروعیت: مبنای قانون گذار این است که از منافع و مصالح اجتماع حمایت کند و اگر اثری مخالف با نظم، عفت و اخلاق عمومی باشد، از لحاظ شرعی و حقوقی مالکیت ندارد.

شبه نامه اجرائی آئین نامه مالکیت فکری (معنوی) و نگاه آزاد اسلامی

شرایط دیگری نیز در بعضی موارد برای برخورداری از حمایت قانونی درج شده است که بیشتر مربوط به مرحله اجرای این حقوق می شود تا این که ناشی از ماهیت و ذات این حقوق باشد.

۱-۲-۳- حقوق مادی ناشی از مالکیت ادبی و هنری

قابلیت انتقال اختیاری به غیر و محدودیت مدت آن، ویژگی حقوق مادی در نظر گرفته شده برای مولف است و شامل این بخش ها می شود:

* حق نشر و تکثیر: به موجب این حق، پدیدآورنده به طور انحصاری حق نشر و تکثیر اثر خود را دارد. نشر و تکثیر با توجه به انواع گوناگون آثار، متفاوت است و شامل ضبط مغناطیسی روی نوارهای کاست، صفحات موسیقی، نوارهای ویدئویی، چاپ و افست کتاب، گراور، عکاسی، کلیشه، قالب ریزی، انتقال بر روی سی دی های رایانه ای و میکرو فیلم و... می شود.

کپی رایت (Copyright): در ترجمه، همان حق نشر و تکثیر است. اما در مفهوم واقعی، باید حق بهره برداری مادی ترجمه شود. گرچه اکنون با توسعه و تکامل مفهوم آن، تقریباً معادل حق مالکیت مولف تلقی می شود. اما حق مالکیت مولف به مجموعه ای متشکل از حقوق مادی و معنوی اطلاق می شود و در کشورهایی مطرح است که به حقوق معنوی اهمیت می دهند.

* حق اجرا و عرضه و خواندن اثر برای عموم: بدین معنی که پدیدآورنده حق انحصاری اجرا و خواندن و عرضه آثار موسیقی و آثار نمایشی و مانند آن ها را دارد.

* حق ترجمه: یعنی هیچ کس بدون اجازه پدید آورنده حق ترجمه اثر را ندارد.

* حق پخش اثر از طریق صدا و تصویر: پدیدآورنده حق انحصاری پخش صدای موسیقی یا تصویر آثار تجسمی و... را دارد.

* حق ضبط اثر و حق تهیه فیلم

* حق تولید اثر سازگار یا حق تلفیق

* حق استفاده از پاداش و... (منظور پاداش نقدی یا غیر نقدی است که از طرف شخص حقیقی یا حقوقی به پدیدآورنده داده شود). به طور کلی، حقوق مادی محدودیتی ندارد؛ بدین معنی که هر نفع و سود مادی برای اثر قابل تصور باشد منحصر به پدیدآورنده است. چون پدید آورنده، دارنده حق و مالک اثر است.

۱-۲-۴- حقوق معنوی ناشی از مالکیت ادبی و هنری

بر خلاف حقوق مادی، حقوق اخلاقی (معنوی) محدود به زمان و مکان نیست و غیرقابل انتقال به غیر است و شامل موارد ذیل می شود:

* حق انتساب اثر به پدید آورنده: این حق از قدیم در بین شعرا به شدت مورد توجه بوده است. غیرقابل انتقال بودن این حق بدین معنی است که حتی اگر پدیدآورنده موافقت کند، نمی توان نام شخص دیگری را روی اثر نهاد. البته، پدیدآورنده حق دارد اثر را بی نام منتشر کند، اما نمی تواند به نام کسی دیگر منتشر کند. از سوی دیگر، این حق برای ورثه محفوظ است که از انتشار اثر بدون نام پدیدآورنده جلوگیری کنند.

* حق حرمت و تمامیت اثر: یعنی حق اعتراض به هرگونه تغییر یا اقدامی که موجب لطمه به حسن شهرت پدیدآورنده شود. به عبارت دیگر، تنها پدیدآورنده حق دارد در اثر خود تغییراتی صورتی دهد و بدون اجازه وی هرگونه تغییر و تحریف ممنوع است. بدیهی است که این حق قابل واگذاری به غیر است. در بعضی موارد، منع هرگونه اصلاح و تغییر، مغایر هدف قانون گذار از حمایت حقوق ادبی و هنری است که به وسیله آن، راه را برای رشد و تعالی فرهنگ و تمدن بشری فراهم آورد. پس باید تنها تغییرات اقداماتی ممنوع باشد که موجب لطمه به حسن شهرت و احترام صاحب اثر شود.

* حق تصمیم گیری در مورد انتشار اثر: هیچ مقامی نمی تواند پدیدآورنده را مجبور به انتشار اثر خود نماید، حتی طلبکاران نیز نمی توانند به منظور گرفتن طلب خود، اقدام به ضبط کردن نسخه خطی و انتشار آن نمایند. البته، دادن این حق نیز قابل بحث است و باید مقید به مواردی باشد که موجب لطمه به حسن شهرت و احترام صاحب اثر نشود، در غیر این صورت، دلیلی برای محرومیت جامعه از یک اثر علمی و ادبی نیست.

حقوق ادبی و هنری برای برقراری تعادل بین حقوق و منافع فردی با حقوق و منافع اجتماعی است. بنابراین، در برخی موارد، بهره مندی از اثر بدون اجازه مولف، مغایر با حق پدید آورنده محسوب نمی شود. از این موارد با عناوین: «استفاده آزاد» و «استفاده و رفتار منصفانه» یاد می شود. این موارد از کشوری به کشور دیگر متفاوت است، به عنوان نمونه، در ایران استفاده مادی از اثر به منظور اهداف علمی، آموزشی، فنی و تربیتی در حد متداول و نیز نسخه برداری برای استفاده شخصی مجاز شمرده شده است. با استناد به قوانین کشورهای مختلف می توان به مهم ترین جنبه های مشترک در این بهره برداری های مجاز پی برد:

۱- قصد نفع بردن و سودجویی وجود نداشته باشد: این مساله باید در عرف بررسی شود و چیزی نیست که برای تمام موضوعات و در تمام زمان ها و مکان ها و با توجه به رشد و توسعه اقتصادی سرمایه داری، یکسان باشد.

۲- مقدار استفاده از آثار در حد متداول باشد.

۱-۱-۲-۵- آیا برای برخوردار شدن از حمایت های کپی رایت به ثبت آن نیاز است؟

از حقوق اقتصادی آثار مورد حمایت کپی رایت در یک مدت زمان معین به وسیله ی قانون حمایت می شود. بر اساس معاهدات سازمان جهانی مالکیت فکری در مورد کپی رایت، این مدت به میزان عمر پدیدآورنده و نیز ۵۰ سال پس از مرگ وی است. قوانین ملی کشورها ممکن است این مدت زمان را در کشور خود افزایش دهند. این محدوده زمانی، پدیدآورندگان و وراثت آنها را قادر می سازد به لحاظ مالی در این دوره بهره مند شوند.

حمایت از کپی رایت شامل حقوق اخلاقی هم می شود. از جمله حق بر ادعای پدیدآورنده بودن یک اثر یا حق بر مخالفت در مقابل ایجاد تغییرات که می تواند بر شهرت پدیدآورنده ی اثر صدمه زند.

ماده ۲- چرخه اجرایی مالکیت فکری در دانشگاه آزاد اسلامی:

چرخه اجرایی مالکیت فکری در دانشگاه آزاد اسلامی بر پایه ساختار اجرایی و اصول کلی آورده شده در آئین نامه مربوط و همچنین اسناد بالادستی در این حوزه تعریف می شود. این چرخه اجزای مختلفی دارد که مهمترین جزء آن کمیته مالکیت فکری واحد دانشگاهی است.

۱-۲- بررسی و ارزیابی دارایی فکری:

یکی از وظایف اصلی کمیته های مالکیت فکری و مهمترین آن بررسی و ارزیابی دارایی فکری است. فرایند بررسی و ارزیابی دارایی فکری به ترتیب زیر است:

۱-۱-۲- تعیین نوع دارایی فکری:

منظور از نوع دارایی فکری مواردی است که در بند ۱-۶-۱ آئین نامه آورده شده است. دریافت، جمع آوری و تحویل اسناد و مدارک مربوط به هر مورد در قالب تشکیل پرونده به کمیته مالکیت فکری برای طی مراحل بررسی و ارزیابی، توسط معاونت پژوهش و فناوری واحد دانشگاهی انجام می شود.

۲-۱-۲- ارزش گذاری دارایی فکری:

در ارزیابی و ارزش گذاری دارایی فکری، عوامل متعددی در نظر گرفته می شود که برخی از مهمترین آن ها عبارتند از:

* هزینه صرفه جویی شده در نتیجه به کارگیری دارایی فکری:

* قیمت تمام شده محصول تولید شده به وسیله دارایی فکری:

* میزان وابستگی دارایی فکری به فروشنده یا مالک آن:

* وجود مستندات کاربردی:

* انحصاری بودن:

* انعطاف پذیر بودن:

* قابلیت توسعه یا جایگزینی:

* کیفیت محصول خروجی:

* ظرفیت تولید با به کارگیری دارایی فکری:

* مدت زمان مورد نیاز برای استفاده از دارایی فکری:

* طول عمر دارایی فکری با توجه به نیاز بازار:

* قابلیت دارایی فکری در پاسخ به نیازهای از قبل تعیین شده و یا پیش بینی نشده:

* مزایای رقابتی طرح یا اثر:

* قیمتی که مشتریان حاضر به داد و ستد و یا خرید و فروش آن هستند.

در ایران مشکلات بسیاری در راه ارزش گذاری و ارزیابی اموال فکری وجود دارد که از مهمترین آن ها می توان به موارد زیر اشاره نمود:

* نبود مستندات و مدارک مثبت قانونی در مورد هزینه های انجام گرفته:

* عدم وجود بازار دارایی های معنوی:

* واقعی نبودن قیمت ها در بورس اوراق بهادار:

* نبود استاندارد برای ارزش گذاری دارایی های معنوی:

* نبود کارشناس رسمی دادگستری در زمینه ارزش گذاری دارایی های معنوی.

۲-۱-۳- درصد سهم هریک سود برندگان (ذی نفعان) حقوق مادی حاصل از دارایی فکری بر اساس جدول ۶-۱ آئین نامه مالکیت فکری تعیین می شود.

۲-۱-۴- اعلام نتیجه بررسی و ارزیابی در قالب مصوبه کمیته مالکیت فکری: نتیجه بررسی و ارزیابی دارایی فکری باید در قالب مصوبه به معاونت پژوهش و فناوری اعلام شود.

۲-۲- بررسی دیگر موارد مربوط به مالکیت فکری:

جدا از ارزش گذاری دارایی فکری، از موارد مربوط به وظایف کمیته های مالکیت فکری، برنامه ریزی اجرای سیاست های کلان دانشگاه با هماهنگی معاونت پژوهش و فناوری، تصمیم گیری در رابطه با حفاظت از دارایی فکری دانشگاه و دیگر موارد مورد اشاره در بند ۴-۳ آئین نامه است که با توجه به ماهیت مورد، فرایند اجرایی آن به صورت نمودار ۲-۱ شکل می گیرد.

شیوه نامه اجرایی آئین نامه مالکیت فکری (سنوی) دانشگاه آزاد اسلامی

۱-۲	بررسی و ارزیابی دارایی فکری
۱-۱-۲	تعیین نوع دارایی فکری
۲-۲-۲	ارزش گذاری دارایی فکری
۳-۲-۲	تعیین درصد سهم فریک از سود برندگان (ذی نفعان) حقوق مادی حاصل از دارایی فکری
۴-۲-۲	اعلام نتیجه بررسی و ارزیابی در قالب مصوبه کمیته مالکیت فکری

نمودار ۱-۲: فرایند بررسی و ارزیابی مالکیت فکری

- تبصره ۱: چرخه مالکیت فکری در واحدهای کوچک و متوسط با توجه به تبصره بند ۴-۴ آئین نامه و ماده ۲ این شیوه نامه است.
- تبصره ۲: مصوبات کمیته مالکیت فکری با رعایت بند ۴-۴-۱ آئین نامه و رای موافق نصف به علاوه یک اعضا (۵ نفر) اعتبار دارد.
- تبصره ۳: در خصوص احکام عضویت اعضای کمیته، مدت اعتبار حکم عضویت اعضای حقوقی و نمایندگان تام الاختیار آنها تا زمان تصدی آن مسئولیت توسط آن عضو حقوقی است و مدت اعتبار احکام مربوط به اعضای حقیقی دو سال می باشد. شایان گفتن است تغییر نمایندگان تام الاختیار اعضای حقوقی پس از صدور حکم تنها در موارد زیر امکان پذیر است:
- * قطع همکاری با دانشگاه، * انتقال یا مأموریت به واحدهای دانشگاهی، * احراز عدم صلاحیت از سوی کمیته (با رای حداقل ۵ تن از اعضا)، * تشخیص عضو حقوقی یا تایید و تصویب کمیته (با رای حداقل ۵ تن از اعضا).
- تبصره ۴: کلیه کمیته ها و ساختارهای دیگر مرتبط با حوزه مالکیت فکری از لحاظ سیاست اجرایی تابع سیاست های کلان دانشگاه در این حوزه بوده و در اجرا باید هماهنگ با کمیته مالکیت فکری فعالیت کنند.
- تبصره ۵: در خصوص مفاد آئین نامه ها و بخشنامه های صادره در حوزه پژوهش و فناوری، اگر ماده، بند یا تبصره ای از یک آئین نامه یا بخشنامه در ارتباط با مالکیت فکری باشد، ملاک عمل در آن موضوع آئین نامه مالکیت فکری و در موارد دیده نشده در آئین نامه مالکیت فکری، ملاک عمل، تشخیص مصوب کمیته مالکیت فکری واحد یا در صورت نیاز شورای مرکزی مالکیت فکری دانشگاه است.
- تبصره ۶: در مصوبات مربوط به بررسی و ارزیابی دارایی فکری، نظر هر دو عضو حقیقی کمیته و حداقل یک عضو ذیفن لازم است.

ماده ۳: این شیوه نامه در ۳ ماده، ۱۲ بند و ۶ تبصره در تاریخ ۱۳۹۵/۰۴/۰۶ به تایید رئیس دانشگاه رسید و اجرای آن از تاریخ ابلاغ لازم است. مسئولیت حسن اجرا و نظارت بر روند اجرای این شیوه نامه بر عهده رئیسان واحدها و مراکز آموزشی است.